

Jacques Derrida, otázka recepcie a súčasný translatologický výskum na Slovensku¹

SILVIA RYBÁROVÁ
(Bratislava)

JACQUES DERRIDA, THE PROBLEM OF RECEPTION AND CONTEMPORARY TRANSLATOLOGICAL RESEARCH IN SLOVAKIA

Jacques Derrida's deconstruction theory has been known in the field of Slovak literary and social sciences for over thirty years. Although it was reflected in Slovakia especially in the last decade of the 20th century and in the first decade of the 21st century through a small number of book translations of some Derrida's most important works and numerous journal articles, studies, and reviews written by Slovak (and Czech) researchers, the French philosopher's controversial ideas continue to arouse interest even today. Our goal in this article is, therefore, to give a summarizing overview of Derrida's presence in Slovak thinking about literature, philosophy, and other related disciplines from the beginning of the 1990's when the first translations and reflections on Derrida appeared. We aim in particular at mapping the translation situation (Derrida's translations in Slovak and their translators, domestic cultural context, publishing environment, etc.) and its analysis. It allows us to outline also the broader cultural context of the philosopher's reception in Slovak culture, such as the

¹ Štúdia je výstupom z projektu APVV-21-0198 Preklad a aspekty recepcie spoločenskovedných a humanitovedných textov ako kultúrny a literárny transfer v 20. storočí.

transfer and circulation of scientific knowledge and its impact on the receiving scientific and socio-cultural environment. One of the examples of more broadly conceived problem of the reception is the forthcoming *Dictionary of Slovak Translators of Social Science and Humanities Texts*.

KEYWORDS: Derrida, deconstruction, reception, translation, translatic research

KLÚČOVÉ SLOVÁ: Derrida, dekonštrukcia, recepcia, preklad, translatický výskum

Dňa 9. októbra 2024 uplynie presne dvadsať rokov od úmrtia popredného francúzskeho filozofa Jacqua Derridu (1930 – 2004), ktorý významnou mierou ovplyvnil intelektuálne podhubie druhej polovice 20. storočia v európskom i mimoeurópskom priestore. Pri tejto príležitosti vyjde začiatkom budúceho roka tematické číslo časopisu *World Literature Studies* (1/2024) venované Derridovi², ktorého ambíciou je pripomenúť úvahy tohto postštrukturalistu o literatúre v spojitosti s dekonštrukciou a ich aktuálnosť v súčasnom filozofickom a literárnovednom diskurze. Derridovo myslenie má však omnoho širší záber, než ako ho vymedzuje pripravované číslo³. Nachádza totiž uplatnenie dokonca aj v takých rozmanitých oblastiach života, ako je právo, architektúra, či hudba⁴. Filozof okrem toho reflektoval vo svo-

² Zostavovateľmi čísla „Derrida a literatúra“ sú filozofka Alžbeta Kuchtová a literárni vedci Marcel Forgáč a Milan Kendra.

³ O aplikovateľnosti poznatkov Derridovho dekonštruktívneho myslenia v súčasnom akademickom a spoločenskom diskurze vypovedá aj časopis *Derrida Today* (jeho vydavateľom je Edinburgh University Press), ktorý systematickým spôsobom prináša vedecké príspevky na rôzne témy súvisiace s Derridom. Pozri: <https://www.eupublishing.com/loi/drt>. Ďalším príkladom je seminár na Univerzite Paris 8 „Lire et travailler Derrida“ (Čítať a spracovať Derridu), ktorý je iniciatívou doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov z rôznych krajín sveta. Pozri: https://lcp.univ-paris8.fr/groupe-de-lecture-lire-et-travailler-derrida-jeunes-chercheur-e-s-2022-2023?var_mode=calcul.

⁴ Reflektuje sa napr. v oblasti kritickej právnej vedy, predovšetkým v anglosaskom priestore, pričom kľúčovými sú Derridove diela z 90. rokov, ako napr. *Gramatológia* (1999), *Strašidlá Marxa* (2011) či *Force de loi* (1994; Sila práva). V archi-

jich neskorších spisoch politické postoje a aj sa politicky angažoval. Napríklad v roku 1981 založil vo Francúzsku *Asociáciu Jána Husa* na pomoc československým intelektuálom a disidentom.

Derridove myšlienky našli odozvu v prostredí slovenského vedeckého bádania po roku 1989. V tejto súvislosti sa žiada zamyslieť sa nad problematikou prekladu, knižnej a časopiseckej recepcie Derridovho diela na Slovensku od začiatku 90. rokov, keď sa v nich začalo jeho meno objavovať⁵, až po súčasnosť. Ide predovšetkým o zmapovanie prekladovej situácie (preklady v slovenčine a ich prekladatelia, domáci kultúrny kontext, vydateľské prostredie a i.) a o priblíženie vnímania tohto mysliteľa u nás. Pohľad na Derridovo myslenie z translatologickej perspektívy umožňuje naznačiť aj širšie kultúrne súvislosti recepcie, ako je transfer a cirkulácia vedeckých poznatkov, výsledkov výskumov a teórií v prijímajúcom vedeckom a spoločensko-kultúrnom prostredí, a ich vplyv na rozvoj jednotlivých disciplín. Máme tu na mysli predovšetkým spôsob, akým sa na Slovensku (a v Československu) v povojnovom období prijímali a reflektovali preklady zo spoločenskovedných a humanitných disciplín (filozofie, sociológie, literárnej vedy, antropológie, histórie, atď.). Hoci primárnym cieľom príspevku nie je zaoberať sa týmito otázkami, prostredníctvom prieskumu Derridovho prípadu chceme naznačiť možnosti ich skúmania. Jednou z konkrétnych realizácií, kde je problematika recepcie širšie koncipovaná, je aj pripravovaný *Slovník slovenských prekladateľov spoločenskovedných a humanitnoviedných textov* (SSPSHT).

tektúre Derrida ovplyvnil významnou mierou formovanie architektonického štýlu – „dekonštruktivizmus“, predovšetkým vďaka spolupráci s architektom Petrom Eisenmanom. V tejto súvislosti vyšiel napr. v roku 2015 súbor Derridových textov o architektúre *Les arts de l'espace* (Umenie priestoru). Referenciou v hudbe je predovšetkým Derridov rozhovor s americkým jazzovým saxofonistom a hudobným skladateľom Ornettom Colemanom z roku 1997, ktorý bol podnetom na vznik viacerých článkov a štúdií.

⁵ Jednu z prvých zmienok Derridovho mena nájdeme už v časopise *Kultúrny život* z roku 1990 – ide o preklad listu rum. filozofa Gabriela Liiceanu v preklade A. Václavikovej z rumunčiny, *Otvorený list Jacquovi Derridovi*, ktorý sprevádza stručný Derridov profil z pera filozofa Jozefa Siváka. Liiceanuov list sa týka príhody Derridovho zatknutia v Prahe v roku 1981 a reflexie o „spoločnom európskom dome“.

1. RECEPCIA DERRIDOVHO DIELA

Pri úvahách o slovenskej recepcii Derridovho diela vychádzame z knižných prekladov jeho prác, ďalej z časopiseckých prekladov a napokon z reflektovania jeho myslenia v sekundárnej literatúre. Ako vyplýva z dostupných zdrojov, Derrida sa u nás knižne a časopisecky recipoval najmä v období od skorých 90. rokov 20. storočia (približne od roku 1992) do roku 2010, pričom v nasledujúcich rokoch širší záujem o jeho dielo pozvoľna upadal, resp. sústredil sa v rámci filozofie. Veľkú zásluhu na šírení jeho myšlienok u nás mali v 90. rokoch novovzniknuté vydavateľstvá, predovšetkým Archa, ktorá vydala väčšinu slovenských prekladov Derridu u nás, v menšej miere aj vydavateľstvá Európa (vzniklo v roku 1991) a Marenčin PT (funguje od roku 1993). Silné zastúpenie mal však Derrida v časopisoch. Literárnovedný časopis *Slovenská literatúra* vydal v roku 1993 vôbec ako jeden z prvých český preklad úryvku z *Gramatológie*⁶ z pera uznávaného českého filozofa Miroslava Petříčka jr. spolu so sprievodným textom, no podobne ako v prípade literárnych časopisov *Dotyky* či *Slovenské pohľady*, v ktorých Petříček písal o Derridovi v roku 1992⁷, reflexia jeho filozofického myslenia v ňom mala pokračovanie len ojedinele alebo dokonca vôbec nie⁸. Spomedzi časopisov dostal Derrida priestor predovšetkým v literárnom časopise *Romboid*, kde v roku 1995 vyšiel prehľadový článok amerikanistu Antona Pokrivčáka *Dekonštruktivizmus v americkej literárnej vede* (krátka časť je venovaná Derridovým zásluhám o vznik dekonštruktivizmu) a v roku 2008 vyšli až štyri filo-

⁶ V úryvku ide o objasnenie Derridových pojmov „vnútrajšok“ a „vonkajšok“.

⁷ Petříček sa snažil Derridovu dekonštrukciu priblížiť slovenskému recipientovi aj prostredníctvom kubistických obrazov.

⁸ V *Slovenskej literatúre* ešte vyšiel v roku 1996 *Prekladateľkin úvod: (k anglickému vydaniu Derridovej Diseminácie)* od Barbary Johnson v preklade Pavla Minára z angličtiny (1996/4) a v roku 1998 preklad obsiahlej štúdie od poľského literárneho teoretika a historika Ryszarda Nycza *Dekonštrukcia v literárnej teórii* v preklade Tomáša Horvátha z poľštiny (1998/2). V súvislosti s dekonštrukciou nájdeme v *Slovenskej literatúre* z roku 1998 aj článok J. Cullera *O dekonštrukcii. Teória a kritika po štrukturalizme* v preklade Maríny Gálisovej a Vladislava Gálisa z angličtiny. V *Slovenských pohľadoch* vyšla v roku 1997 štúdia Nory Krausovej *Poetika a de(kon)štrukcia: alebo Derrida, Lyotard, Eco a kríza (nie) literárnej vedy*. V *Dotykoch* vyšiel v súvislosti s Derridom len jeden článok.

zofické štúdie⁹; ďalej v odbornom časopise zameranom na spoločenskovednú literatúru *Kritika & Kontext*, kde sa filozof reflektoval v rokoch 1999, 2004 a 2007, a neskôr, najmä po roku 2010, v časopise *Filozofia*.

Prvotná pozornosť venovaná Derridovmu dielu v slovenských literárnovedných časopisoch by mohla dať v istom zmysle za pravdu Gabriele Rakúsovej, ktorá v recenzii na Hahnovu monografiu *Derrida* konštatovala, že „dekonštruktivizmus [sa] etabloval ako smer literárnovedného bádania“ (2007: 51). Toto konštatovanie však platí v medzinárodnom meradle, nie však u nás. Bližší pohľad na autorstvo prvých časopiseckých článkov v 90. rokoch naznačuje reflexiu Derridových ideí v literárnom prostredí, no z filozofickej perspektívy (Petříček). Ak aj literárne časopisy (*Slovenská literatúra*, *Slovenské pohľady*) iniciovali recipovanie Derridu na Slovensku, ďalší priestor mu už neposkytli, resp. prijímali ho skôr kriticky. Naznačuje to štúdiá Nory Krausovej¹⁰, ktorá opierajúc sa o zjavne dôkladné poznanie Derridovho uvažovania, polemizuje s jeho dekonštrukčnými myšlienkami, ba dokonca ich odmieta¹¹. Krausovej štúdiá o Derridovi je pritom v rámci slovenskej literárnej vedy skôr ojedinelým počinom. V nasledujúcom období recipovania Derridu u nás síce vychádzali úvahy o dekonštrukcii v literárne a odborne zameraných časopisoch (napr. už spomínaný *Romboid*), no ich autormi boli zväčša (českí) filozofi.

⁹ V č. 5 – 6 boli publikované štúdie filozofov Petra Michaloviča (*Jacques Derrida a jeho dekonštrukcia*) a Miroslava Petříčka jr (*Derrida: re-prezentace jako původní dar* a hneď v nasledujúcom čísle (č. 7) štúdie Vlastimila Zusku (*Kolosální vznešeno – Derrida, Lyotard*) a Josefa Fulku (*Dopis a jeho osud: Derridova interpretace Lacana*), ktoré sa v roku 2009 stali súčasťou knižnej publikácie *Sigmus temporis: Texty o semiológii a filozofii* (F. R. & G. – knižná edícia časopisu Fragment).

¹⁰ V skutočnosti ide o Krausovej dve štúdie, ktorých obsah je takmer identický. V tom istom roku (1997) vyšiel najskôr v *Literárnom týždenníku* článok *Filozofická terapia literárnej vedy 2* a neskôr jeho prepracovanejšia verzia v *Slovenských pohľadoch*, už spomínaná štúdiá *Poetika a de(kon)štrukcia: alebo Derrida, Lyotard, Eco a kríza (nielen) literárnej vedy*.

¹¹ Krausová v súvislosti s Derridom napr. konštatuje, že je „nepresvedčivý“ (1997: 44), alebo ho radí medzi „horliv[ých] verbáln[ych] kriti[kov] západoeurópskych kultúrnych, ekonomických a spoločenských štruktúr,“ ktorí „len čo sa usadili na nejakej významnej americkej univerzite, stratili do značnej miery svoje spoločensko-politické ostrie“ (1997: 56).

1.1 Knižné a časopisecké preklady

Bibliografická rešerš ukazuje, že na Slovensku vyšlo doposiaľ len zopár knižných prekladov filozofických prác Jacqua Derridu, spomedzi ktorých je najvýznamnejšou *Gramatológia* z roku 1999. Kniha, ktorá vyniesla Derridu na výslnie (MICHALOVIČ, 1999: 85), pritom vyšla vo francúzštine ešte v roku 1967¹². O jej slovenské vydanie v preklade sociálneho antropológa Martina Kanovského sa zaslúžilo dnes už zaniknuté vydavateľstvo Archa, kde v 90. rokoch vyšlo niekoľko titulov francúzskych mysliteľov (C. Lévi-Strauss, G. Deleuze, M. Foucault a i.) a dve prekladové antológie (*Za zrkadlom moderny* a *Filozofia prirodzeného jazyka*). Rok predtým vydala Archa v edícii *Filozofia do vrecka* aj ďalšiu Derridovu publikáciu v Kanovského preklade s názvom *Ostrohy: štýly Nietzscheho* (1998; vo francúzskom origináli z roku 1978), ktorá je dekonštruktívnym čítaním Nietzscheho textov. Kanovský preložil ešte neskoršie Derridovo dielo *Strašidlá Marxa* z roku 1993 (vyšlo vo vydavateľstve Európa v roku 2011), ktoré prináša reflexiu dedičstva marxistického myslenia vo svetle súčasnosti. V slovenčine je dostupná aj útlá kniha rozhovorov Derridu s francúzskym esejistom a novinárom Jeanom Birnbaumom *Naučiť sa konečne žiť* (Marenčina PT, 2006) v preklade Alberta Marenčina. Tá sprostredkúva posledný rozhovor, ktorý Derrida poskytol denníku *Le Monde* v auguste 2004, teda krátko pred svojou smrťou. Prináša jeho úvahy o živote a smrti, ako aj o politickej zodpovednosti Európy.

Z časopiseckých prekladov Derridových diel treba spomenúť *Päťdesiatdva aforizmov ako predhovor* v preklade Ľuby Tvarožkovej¹³, ktorý vyšiel v roku 1992 v časopise *Profil súčasného výtvarného umenia*. Predstavoval vôbec prvý preklad Derridu na Slovensku. Ide o jeden z Derridových „architektonických“ textov, v ktorom jeho autor „dekonštruuje“ význam aforizmu. Samotný preklad sprevádza krátky predslov P. Michaloviča k dekonštrukcii, pravdepodobne pre-

¹² V tom istom roku vyšli vo francúzštine v troch rôznych vydavateľstvách aj ďalšie dve Derridove filozofické knihy *La voix et le phénomène* (Hlas a fenomén) a *L'écriture et la différence* (Písmo a rozdiel).

¹³ Pri texte nie je uvedené, z akého jazyka bol preložený, no ide pravdepodobne o nemčinu. Figuruje v ňom aj meno filozofa Ladislava Kiczka ako odborného konzultanta, ktorý je tiež germanista.

klad z nemčiny¹⁴, a preklad textu *Dekonštruktivizmus nie je to, čo si myslíte*¹⁵, ktorého autorom je britský literárny kritik a filozof Geoffrey Bennington, autor publikácie *Jacques Derrida* (1993). Ďalší preklad do slovenčiny, *List japonskému priateľovi*, vyšiel až v roku 2009 (vo francúzštine v roku 1985) v preklade filozofa Pavla Suchareka¹⁶. Text, v ktorom Derrida objasňuje svoje chápanie pojmu „dekonštrukcia“, je taktiež predmetom skúmania vzťahov architektúry a dekonštrukcie.

Nateraz posledným je preklad obsiahlej Derridovej eseje *Čo je to „relevantný“ preklad?* (2010), ktorý preložila romanistka a literárna vedkyňa Jana Truhlářová. Text je spolu s krátkym Truhlářovej komentárom súčasťou antológie prekladov štúdií filozofov, translatológov a i. venovaných myslieniu o preklade v románskych krajinách – *Translatologické štúdie. Teória, história a prax umeleckého prekladu v románskych krajinách (vybrané texty)* – a prináša nevšedný pohľad nielen do Derridovej dekonštruktívnej práce s textom, ale aj do procesu prekladania.

Spomedzi bohatej Derridovej spisby, ktorú tvorí niekoľko desiatok publikácií, má slovenský čitateľ možnosť siahnuť aj po českých prekladoch, ktoré čiastočne supľujú absentujúce slovenské preklady¹⁷. Práve prostredníctvom češtiny k nám prenikli začiatkom 90. rokov ako prvé rané – kľúčové – Derridove texty v Petříčkovom preklade, ktoré však vyšli na Slovensku vo vydavateľstve Archa, podobne ako

¹⁴ V poznámke je uvedené, že text je z nemeckého prekladu knihy *Psyché. Invention de l'autre* (1987) z roku 1990.

¹⁵ Text vyšiel v anglickom origináli („Deconstruction is not what you think“) najskôr v časopise *Art & Design* (1988/3), neskôr ako súčasť knižnej publikácie s rovnomenným názvom (2005). Táto informácia však nie je v časopise uvedená.

¹⁶ Dostupný je online na <https://filozof.webnode.sk/news/derrida-jacques-list-japonskemu-priatelovi/>.

¹⁷ V češtine vyšli nasledujúce diela: Derridove prednášky *Politiky přátelství* (prel. Karel Thein, 1994), rozsiahla esej *Síla zákona* (prel. 2002), súbor štúdií *Násilí a metafyzika* (prel. Jiří Pechar a Alena Bakešová, 2003), kniha *Tradice vědy a skrývání smyslu* (prel. Martin Pokorný, 2003), ktorá je Derridovým komentárom k Husserlovmu dielu *Původ geometrie*, a niekoľko kníh rozhovorov – s historičkou a psychoanalytičkou Élisabeth Roudinesco *Co přinese zítřek?* (prel. Josef Fulka, 2003), so sociológom Michelom Wieviorkom *Víra a vědění: století a odpuštění* (prel. Pavel Bartošek, 2003) a s filozofkou Giovannou Borradori *Filosofie v době teroru* (prel. Miroslav Petříček, 2005).

Kanovského dva preklady¹⁸. Ide o výber prác z rokov 1967 – 1972 s názvom *Texty k dekonstrukci* (1993), medziiným o slávne známe texty, ako napríklad *Hlas a fenomén*, *Diferance* či *Struktura, znak a hra v diskursu vied o človeku*, na ktoré sa odvolávajú viacerí slovenskí a českí filozofi zaoberajúci sa Derridovým dielom a jeho filozofickým myslením (Peter Michalovič, Michaela Fišerová, Alžbeta Kuchtová a i.). Antológiu textov sprevádza aj Petříčkov obsiahly predhovor objasňujúci základné pojmy Derridovej filozofie, ktorý je sám osebe jej reflexiou.

1.2 Derrida v sekundárnej literatúre

Ak sa pozrieme bližšie na sekundárnu literatúru týkajúcu sa Derridovho diela (knižné a časopisecké preklady, štúdie, odborné články, komentáre, recenzie a i.), zistíme, že je autorsky, typovo a obsahovo veľmi rozmanitá. Menej zastúpené sú knižné diela: monografia *Derrida* od Stephana Hahna pôvodne vydaná v roku 2002 v angličtine (u nás vyšla v edícii *Osobnosti filozofie* v preklade Jozefa Kovalčika vo vydavateľstve Marenčin PT v roku 2005), v poznámke spomínaná kniha *Signum temporis. Texty o semiológii a filozofii*¹⁹ (F. R. & G., 2009) mapujúca francúzsku filozofiu 20. storočia, ktorá vznikla na základe cyklu prednášok organizovaných v rámci OZ tranzit.sk (autormi časti o Derridovi sú filozofi P. Michalovič, M. Petříček jr, V. Zuska a J. Fulka) či monografia filozofky Dagmar Smrekovej *Filozofický príbeh odpustenia. Odpustenie a neodpustiteľné u V. Jankélévitcha, J. Derridu a P. Ricoeura* (Iris, 2017). Tak ako v prípade knižných prekladov, aj v prípade sekundárnej literatúry sa v súvislosti s Derridom často objavujú mená českých filozofov – okrem Petříčka, Zusku či Fulku aj Stanislav Hubík, ktorý publikoval v slovenských filozofických zborníkoch²⁰. Za zmienku stoja ešte štú-

¹⁸ Nad dôvodmi, prečo v slovenskom vydavateľstve vychádzali české preklady sa zamýšľa L. Vajdová v inšpiratívnej štúdií *Preklad z francúzskych ‚sciences sociales‘ v slovenských časopisoch na prelome 20. a 21. storočia* (2020: 103).

¹⁹ Kniha sa venuje okrem Derridu a jeho diela aj R. Barthesovi, M. Foucaultovi, G. Deleuzovi a J. F. Lyotardovi.

²⁰ Hubíkov príspevok *Jacques Derrida a filozofie dejín filozofie* z roku 1999 vydala FF PU v rámci knihy *Filozofia dejín filozofie II: filozofické reflexie dejín filozofie*

die literárneho kritika Martina Hudymača *Hra v Derridovej prednáške ‚Diferencia‘* a filozofky Ivany Komanickej *Ultraetika Jacquesa Derridu: paradox protikladu teoretického a praktického* v zborníku PU *K diferencii teoretického a praktického I.* (Vladislav Suvák, ed.) z roku 2002.

Omnoho početnejšie sú časopisecké publikácie zo širokého spektra literárnych a kultúrno-spoločenských periodík (*Filozofia, Romboid, Literárny týždenník, Domino Fórum, Slovenské pohľady, Slovo, Knihy a spoločnosť, SME* a i.). Hoci ide predovšetkým o recenzie, novinové články a pod., nájdeme medzi nimi aj fundované štúdie objasňujúce prístupnou formou podstatu Derridovej filozofie. Prikladom je Michalovičova štúdia *Jacques Derrida a jeho dekonštrukcia* v časopise *Romboid* (2008/5-6), ktorý Derridovi venoval niekoľko príspevkov²¹, alebo štúdia arabistu a prekladateľa Ladislava Drozdíka *Jazyk a jazykoveda v postmodernom myslení (Prípád Derrida)* v *Jazykovednom časopise* (2002/1), ktorá približuje základné pojmy derridovského textocentrizmu v kontexte postmodernizmu. Podľa Vajdovej je Drozdíkov príspevok jedným z mála textov o francúzskej lingvistiky a semiológii, ktoré sa v časopise za veľmi dlhé časové obdobie objavili (2020: 84). Inšpiratívnou je aj translátologicky zameraná štúdia J. Truhlárovej *Jacques Derrida a pojem posvätného v preklade (WLS 2011/4)*²², v ktorej sa jej autorka sústredila na vybrané, prevažne nepreložené Derridove texty venované prekladu ako procesu a hraničným prekladateľským otázkam²³. V súvislosti so vzťahom Derridu k prekladu sa J. Truhlárová zmieňuje o jeho prekladateľských pokusoch v úvode jeho kariéry – z nemeckej klasickej filozofie preložil napr. Hegela (2011: 21) – či o tom, že v 80. a v 90. rokoch sa Derrida

20. storočia (Vladimír Leško, ed.) a jeho druhý príspevok *Heidegger, Derrida, Flusser a úkol myslení* vydala FF UPJŠ v roku 2010 v publikácii *Hegel v kontextoch Heideggerovej a Patočkovej filozofie* (V. Leško a P. Tholt, eds.).

²¹ Okrem state v knihe *Signum temporis* ide aj o články v časopisoch *Slovenské divadlo* a *OS* (pozri text nižšie).

²² Kratšia, francúzska verzia štúdie J. Truhlárovej, *Jacques Derrida et le sacré en traduction*, vyšla v roku 2010 v druhom diele vyššie uvedenej antológie štúdií o preklade v románskych krajinách – *Translátologické reflexie*.

²³ Ide o texty, ktoré sú Derridovou interpretáciou literárnych, literárnokritických a filozofických textov a ich prekladov (J. Joyce, W. Shakespeare, W. Benjamin, F. Schelling, I. Kant).

zúčastňoval na diskusiách o preklade, čo čiastočne zdôvodňuje súčasný translatický záujem o jeho dielo.

Z hľadiska recepcie má osobité miesto aj tematický blok v časopise *Kritika & Kontext* (1999/3-4) venovaný Derridovi. Jeho súčasťou sú slovenské preklady štúdií amerických filozofov Marca Lillu (*Politika Jacqua Derridu*, z angličtiny prel. Mariana Oravcová) a Richarda Rortyho (*Dekonštrukcionistická teória*, z angličtiny prel. Ľubica Hábová), preklad novinového článku francúzskeho filozofa Jeana Lacroixa (*Písmo a prehovor*, z francúzštiny prel. Stanka Moyšová), Kanovského reflexia o vnímaní Derridu vo svete a u nás (*Jacques Derrida – otázka vplyvu*) či Petříčkov článok z roku 1993 o Derridovej filozofii²⁴. Derridovo meno sa objavuje aj v iných časopisoch zameraných na divadlo, kinematografiu či architektúru: v časopise *Slovenské divadlo* (1992/1) bol publikovaný diskusný príspevok s názvom *Krátka správa o jednom pokuse o útek zo zajatia metafyziky* z konferencie Semiotika – divadlo – kritika od Michaloviča osvetľujúci Derridovu dekonštrukciu na Saussurovom modeli znaku ; v časopise *Kino-Ikon* (1999/1) vyšla štúdia Laury Oswald *Kinema-grafia: Ejzenštejn, Derrida a znak filmu*²⁵ v preklade M. Gazdika z angličtiny a v časopise *PROJEKT* revue slovenskej architektúry (1998/6) vyšiel rozhovor Petra Eisenmana a Jacqua Derridu s názvom *Písanie architektúry* v preklade M. Zervana z nemčiny. Cenným príspevkom do vhladu do Derridovho myslenia je aj preklad Levinasovho textu o Derridovi *Jacques Derrida – Úplne inak*, ktorý vyšiel v internetovom časopise *Ostium* v roku 2008 v preklade P. Suchareka (francúzsky originál je z roku 1987).

²⁴ Časopis *Kritika & Kontext* sa k Derridovi vrátil aj v roku 2007 prostredníctvom prekladu štúdie amerického filozofa Alana D. Schrifta *Spochybňovanie autority: Nietzscheho dar Derridovi*, ktorú z angličtiny preložil Róbert Maco.

²⁵ Štúdia v anglickom origináli pôvodne vyšla v rámci publikácie *Deconstruction and the Visual Arts: Art, Media and Architecture* (Peter Brunette & David Wills, ed., Cambridge University Press, 1994).

2. DERRIDA, TRANSFER A OTÁZKY PREKLADU

Táto pomerne dlhá enumerácia bibliografických údajov má svoje opodstatnenie. Možno z nej totiž vyvodit' niekoľko pozorovaní týkajúcich sa recepcie Derridovej tvorby v slovenskom prostredí. Najskôr však v krátkosti pripomeňme osobnosť Derridu a jeho myslenie vyplývajúce z jeho slovenskej recepcie.

Francúzskeho filozofa pochádzajúceho z Alžírska zo židovskej rodiny preslávilo tvrdenie, že všetko je text a „[n]ič nejestvuje mimo textu“ (DERRIDA, 1999: 167)²⁶, čím prevrátil zaužívanú opozíciu jazyk/písmo (jazyk bol dovtedy vnímaný ako nadradený voči písmu). Táto raná fáza dekonštrukcie je u Derridu spätá s kritikou logocentrizmu a s nastolením „nového textualizmu“, zatiaľ čo jej neskoršia fáza má skôr politický charakter²⁷ (MICHALOVIČ, 2008: 96). Je to dané tým, že Derrida považoval za text nielen to, čo je napísané, ale aj rečový prehovor, inštitúciu či svet (102). Cieľ dekonštruktívnej práce (resp. čítania a písania), či už textu alebo čohokoľvek iného, je pritom dvojaký – „porozumenie štruktúre a jej rekonštrukcia“ (BIČKOŠ, 1999: 71), či lepšie povedané „rúcanie starých patriarchálnych, teologických a metafyzických východísk, podľa ktorých žijeme a čítame“ (71) a vytváranie čohosi nového. Derrida svojou dekonštrukciou nadviazal na Nietzscheho a Heideggerovu kritiku metafyziky prítomnosti, resp. tradičného západoeurópskeho filozofického myslenia, pričom sa do veľkej miery opieral o Saussurovo chápanie znaku, ktorý ho vymedzil diferencially (znak je tým, čím ostatné znaky nie sú). Dekonštruktívne čítanie teórie švajčiarskeho lingvistu inšpirovalo Derridu k zavedeniu jedného z kľúčových pojmov-nepojmov jeho vlastnej filozofickej koncepcie – „différance“²⁸. Tento ťažko uchopiteľný termín

²⁶ A. Kuchtová presvedčivou argumentáciou založenou na dobrej znalosti francúzskeho jazyka a Derridovho myslenia spochybňuje správnosť slovenského aj anglického prekladu známej dekonštruktivistickej formulky „il n'y a pas de hors-texte“ („Nič nejestvuje mimo textu“, KANOVSKÝ, 1999: 167; „There is nothing outside of the texte“, SPIVAK, 1997: 158) a poukazuje na iný význam. Uvedená veta podľa nej znamená, že „neexistuje taká oblasť fenoménov, ktorá by bola odvodena z pôvodu ako prítomnosti“ (KUCHTOVÁ, 2017: bez strany).

²⁷ Derridovo sociálno-politické myslenie reflektuje napr. Nora Krausová v článku *Derridova Európa nádeje* (2004: 3 a 11).

²⁸ Podľa P. Michaloviča „[d]ifférence nie je ani slovo, ani pojem, je to neografizmus, ktorý vymyslel Derrida“ (2008: 101).

naznačuje, že aj samotný „jazyk je vždy neurčitý a význam nedefinovateľný“ (DROZDÍK, 2002: 11), z čoho vyplýva nemožnosť interpretácie textu. Derrida napokon hovorí aj o svojich textoch, že sú pokusom o interpretáciu (2009).

Od „objavenia“ Derridu, predovšetkým v americkom univerzitnom prostredí v neskorších 60. rokoch a začiatkom 70. rokov (KRAUSOVÁ, 1997: 3) po počiatky reflektovania jeho myslenia u nás uplynulo približne tridsať rokov. Oneskorená recepcia súvisí s obmedzeniami pred rokom 1989, predovšetkým s cenzúrnymi opatreniami a prekážkami v dostupnosti pramennej literatúry, ktoré mali vplyv na (ne)prekladanie literatúry. „Boom prekladov z francúzskeho kontextu sociálnych a humanitných vied do slovenčiny a do češtiny“, ktorý charakterizuje podľa L. Vajdovej spoločensko-kultúrne a politické dianie po roku 1989 (2020: 75), bol v slovenskej kultúre výsledkom rastúceho záujmu o „poznatky vied o spoločnosti [...], ktoré sa v predchádzajúcich obdobiach reflektovali iba sporadicky a ideologicky orientovane“, až na pár výnimiek (75). V uvedenom období preto okrem Derridu silno rezonovali v slovenskom kontexte aj mená ďalších vplyvných francúzskych mysliteľov z oblasti filozofie, antropológie či histórie, ako R. Barthes, G. Deleuze, C. Lévi-Strauss, J.-F. Lyotard, J. Le Goff a i.

Derridova filozofia bola predmetom literárnovedných, politických a filozofických úvah slovenských bádateľov nepretržite od 90. rokov 20. storočia približne do roku 2010, ako to potvrdzuje rok vydania jednotlivých článkov a štúdií. Obdobia rokov 1900 – 1999 a 2000 – 2010 sú počtom časopiseckých publikácií zastúpené viacmenej rovnako, zatiaľ čo v nasledujúcom období sa objavovali skôr sporadicky a mali zreteľne vedecký, resp. filozofický charakter. Toto pozorovanie týkajúce sa Derridu zodpovedá Vajdovej konštatovaniu o rozmachu slovenskej prekladovej tvorby v oblasti vied o človeku po roku 1989 a o dobiehaní zameškaného práve v danom časovom období (80). Avšak tak, ako pre iných vplyvných francúzskych intelektuálov, aj pre Derridu platí, že o jeho myslení sa slovenskí čitatelia dozvedali častokrát prostredníctvom českých prekladov primárnej literatúry alebo sprostredkovane, cez preklady sekundárnej literatúry z iných jazykov, najmä z angličtiny a čiastočne z nemčiny, čo bolo zrejme spôsobené absenciou odborne kompetentných prekladateľov z francúzštiny. Svedčí o tom napokon aj slabé zastúpenie pôvodných

prác francúzskeho filozofa v slovenčine, ktoré preložil takmer výlučne Martin Kanovský – síce absolvent odboru filozofie a histórie, no profesijne zameraný na kultúrnu a sociálnu antropológiu (preložil napr. kľúčové dielo C. Léviho-Straussa *Štrukturálna antropológia I. a II.*)²⁹. Petříčekov preklad do češtiny v slovenskom vydavateľstve preto predstavuje istú formu kompenzácie tejto absencie.

Zaujímavosťou je tiež to, že zatiaľ čo za prvými štúdiami a článkami vedeckého charakteru o Derridovej filozofii stojí úzky okruh odborníkov, predovšetkým filozofov, ako P. Michalovič a M. Petříček (napriek jeho českej národnosti berieme do úvahy fakt, že viaceré jeho texty a knižný preklad *Texty k dekonstrukci* vyšli na Slovensku), príp. jazykovedcov, ako Ladislav Drozdík, čo je potvrdením ich sústredeného záujmu o hlbšie poznanie dekonštruktívneho chápania sveta, väčšina časopiseckých článkov má autorov a autorky z rôznych sfér pôsobenia – okrem filozofie je to aj etika, estetika, literárna kritika, a i. Ako vyplýva z Kanovského článku o Derridovom vplyve v časopise *Kritika & Kontext*, filozof sa u nás nereflektoval vo filozofii do takej miery ako v ostatných spoločenských a humanitných vedách, podobne ako to bolo pravdepodobne aj inde vo svete (1999: 34). Dôkazom je aj fakt, že v sledovanom období (v rokoch 1990 – 2010) sa časopis *Filozofia* o Derridovi prakticky nezmieňuje³⁰ na rozdiel od iných filozofov, ako Foucault alebo Ricœur, ktorým je venovaných viacero článkov. Kanovský vidí príčinu v problematickej povahe Derridovho myslenia – vníma ho ako „obskúrne a ezoterické“

²⁹ V štúdií *Naozaj nič nejestvuje mimo textu? Vonku a vnútri* sa jej autorka A. Kuchtová kriticky vyjadruje k niektorým prekladovým aspektom Derridovho diela v Kanovského preklade. Prekladateľovi vyčíta okrem iného nesprávny preklad názvu diela *De la grammatologie* (*Gramatológia* namiesto *O gramatológii*), nevhodný výber slovenských ekvivalentov francúzskych slov, ako napr. „surveinir“, „language“, resp. príliš doslovný preklad a štylisticky nesprávne formulácie (2017).

³⁰ Výnimkou je krátka správa slovenskej filozofky a etičky Daniely Fobelovej *Stretnutie s Jacquom Derridom* o návšteve Derridu na Sliezskej univerzite v Katoviciach z roku 1998, ďalej štúdia českého filozofa Jaroslava Hrocha z roku 2005 *Perspektivy filozofické a hlbinné hermeneutiky* (*H.-G. Gadamer, C.G. Jung, J. Derrida*) zameraná na hermeneutiku, v ktorej má Derrida skôr okrajové zastúpenie, a napokon štúdia českého filozofa Petra Urbana *Derridova kritika Husserlovy filozofie znaku a jazyka* z roku 2012.

(1999: 36) – ale aj v tom, že vedci-nefilozofi z neho čerpajú viac-menej len do takej miery, do akej sa Derrida vyjadruje k oblasti ich záujmu (35).

Mnohé časopisecké publikácie navyše nehodnotia a nereflektujú slovenské preklady Derridových prác. Dalo by sa očakávať, že prvý slovenský preklad Derridu vyvolá záujem slovenskej odbornej verejnosti, no zdá sa, že to tak nie je. V súvislosti so slovenským vydaním *Gramatológie* vyšla napr. recenzia Mareka Bičkoša *Gramatológia ako iná semiológia* v časopise *RAK: revue aktuálnej kultúry* (1999/5), ktorá je väčšmi reflexiou nad Derridovou „dekonštrukciou“ než kritickým posúdením jeho diela. Michalovičov článok *Dekonstruktivizmus nie je to, čo si myslíte* v časopise *OS* (1999/10) tiež spomína vydanie Kanovského prekladu, dokonca tam figuruje aj obálka knihy, ale autor sa o ňom viac nezmieňuje a čerpá z iných dostupných diel, ako vyplýva aj z uvedenej bibliografie. Možno to vysvetliť jednak tým, že Derridove tézy obsiahnuté v *Gramatológii* boli známe slovenským bádateľom už skôr z Petříčkových prekladov z roku 1993 (viacerí autori štúdií, napr. Michalovič, ale aj Bičkoš, odkazujú práve na jeho preklady), príp. si vystačili len s Petříčkovým predhovorom (t. j. Derridovo dielo sa neskúmalo detailnejšie), jednak tým, že náročnosť Derridovho diela vzbudzuje nevôľu slovenských intelektuálov, a preto radšej siahnu po inej literatúre, ako konštatuje Kanovský (37). Druhý predpoklad potvrdzuje už spomínaná skutočnosť, že na slovenskej recepcii Derridu sa značne podieľali sekundárne pramene, t. j. preklady diel (Hahnova monografia je jediným slovenským prekladom tohto druhu) a štúdií zahraničných autorov (Levinas, Rorty, Oswald a i.).

Čo zásadné teda vypovedá Derridov prípad o recepcii a literárnom transfere jeho myslenia v slovenskom prostredí? V prvom rade to, že Jacques Derrida nie je v slovenskom intelektuálnom prostredí zďaleka neznámou veličinou. V skúmanom období sa francúzsky filozof pravidelne objavoval v časopiseckých publikáciách, ktoré však mali skôr informatívny než problematizujúci charakter. Výnimkou spomedzi časopiseckých publikácií je, paradoxne, časopis *Filozofia*, ktorý Derridu do veľkej miery ignoroval, čo mohlo byť spôsobené jazykovou alebo odbornou nepripravenosťou slovenských akademikov. Možno súhlasiť s Kanovským, že reflexia Derridovho diela bola na akademickej úrovni nedostatočná (1999: 34), pričom sa to týka pred-

všetkým filozofie³¹ a obdobia rokov 1990 – 2010. Ďalšou príčinou mohlo byť nepochopenie alebo odmietnutie dekonštrukcie, napr. v prípade literárnej vedy, ako sme konštatovali v úvode v súvislosti so štúdiou N. Krausovej. Napokon treba pripomenúť, že aj vo Francúzsku si Derrida dlho hľadal uznanie v akademických kruhoch (HAHN, 2005: 13, 38 ; HAVRAN, 2004: 17).

Priamym dôsledkom čiastočnej absencie Derridu v prekladoch a vo vedeckom diskurze je okrem iného rozkolísané používanie terminológie. V Derridovom prípade sa to týka napr. samotného francúzskeho pojmu *déconstruction*, ktorý sa prekladá ako dekonštrukcia³², ale v slovenčine sa používajú aj pojmy „dekonštrukcionizmus“ (KRAUSOVÁ, 1997: 38) či „dekonštruktivizmus“ (HAVRAN, 2004: 17 ; MICHALOVIČ, 2008: 97), resp. dekonštrukčný (DROZDÍK, 2002: 8) a dekonštruktívny (MICHALOVIČ, 2008: 99). Pokiaľ ide o Derridov neologizmus *différance*³³, Kanovský ho prekladá slovom *diferancia*, pravdepodobne podľa vzoru Petříčka, ktorý používa výraz *diférance* (1993: 29). Kuchtová používa rovnaký preklad ako Kanovský (2020: 858), zatiaľ čo Krausová narába s výrazom *diferancia* (2004: 3). Prekladateľ v Hahnovej monografii zase ponecháva pôvodný výraz v úvodzovkách, ako „différance“ (2005: 80) alebo v kurzíve, ako *différance* (100), rovnako ako Drozdík (2002: 11). Aj tu teda platí to, čo Katarína Bednárová konštatuje v súvislosti s tvorbou terminológie, ktorá predstavuje osobitý problém v rámci humanitných vied – a síce, že si vyžaduje hlbokú znalosť odboru a interdisciplinárny prístup (2020: 41). S tým súvisí aj nedostatočne funkčná sieť pojmov a konceptov, o ktorú by sa mohli vo svojom výskume oprieť aj iní vedci.

Pokiaľ ide o súčasný stav vymedzenej problematiky, zdá sa, že súčasná slovenská filozofia čiastočne spláca svoj dlh Derridovi, ako naznačuje mierny nárast publikácií v časopise *Filozofa* v posledných rokoch (príkladom sú štúdie filozofiek M. Fišerovej a A. Kuchtovej) a na stránke internetového časopisu *Ostium* (vznikol v roku 2005), je-

³¹ V jazykovede ho reflektoval L. Drozdík, v literárnej vede N. Krausová.

³² Derridova „de-konstrukce“ v prvom kroku je pokusom otrásať samozrejým (Petříček 1992, 32) či „je údivem nad nesamozrejmostí samozrejmeho“ (34).

³³ Odkazuje na dvojaký význam francúzskeho slova „différer“: „odlišovať sa“ a „odkladať“.

ho reflexia za hranicami Slovenska³⁴, či už spomínané pripravované tematické číslo WLS, na zostavení ktorého sa podieľa filozofka A. Kuchtová³⁵. Aj z toho je však zrejme, že ide opäť skôr o osobnú iniciatívu jednotlivcov ako o systematické skúmanie Derridovho diela či o vydavateľskú stratégiu, čo bol prípad 90. rokov, keď preklady vznikali v reakcii na spoločenskú požiadavku.

Ak sa ešte na chvíľu vrátíme k obdobiu určitého Derridovho vplyvu v slovenskom vedeckom prostredí, konštatovali sme rozmanitosť v reflektovaní jeho myslenia. Hoci sa v mnohých prípadoch môže javiť povrchné či jednorazové, predsa len poukazuje na niektoré aspekty prekladovej recepcie inonárodnej spoločenskovednej a humanitovednej literatúry na prelome tisícročí, najmä na interdisciplinárne presahy vo vedách o človeku na Slovensku a na hľadanie inšpiratívnych zdrojov mimo svojej oblasti bádania. Tento rozmer má samozrejme v súčasnej vedeckej práci silnejúcu tendenciu, no v predchádzajúcom období sa spájal s túžbou po uspokojení dlho potlačovanej intelektuálnej zvedavosti v dôsledku existujúcej cenzúry a s istou fascináciou výdobytkami francúzskeho myslenia druhej polovice 20. storočia. Veľkú úlohu v sprostredkovaní a šírení týchto myšlienok zohrali aj novovzniknuté časopisy, ako *Kritika & Kontext* či *OS* (Občianska spoločnosť), týždenník *Domino Fórum*, vydavateľstvá Archa alebo Agora, no najmä činorodosť niektorých osobností z disidentského a vydavateľského prostredia (Martin M. Šimečka, Samuel Abrahám, Ľubica Vychovalá a i.). Vedomie existujúceho deficitu prekladovej literatúry malo za následok jasné tematické zameranie na takýto typ spisby, čo prispelo k tomu, že s odstupom času hovoríme o období po Nežnej revolúcii ako o „zlat[om] vek[u]“ prekladania spoločenskovednej literatúry zo západných krajín, predovšetkým z Francúzska“ (TRUHLÁŘOVÁ, 2020: 22).

³⁴ Napríklad Kuchtovej dizertačná práca napísaná vo francúzštine pod dvojitém vedením (tzv. cotutelle) či jej štúdia *Kritika gramatologie?*, ktorá vyšla v českom *Filosofickom časopise* (2020/6).

³⁵ Značnú výhodu pri reflektovaní Derridu poskytuje filozofke dobrá znalosť angličtiny a francúzštiny, čo sa javí ako nevyhnutnosť vzhľadom na pretrvávajúcu absenciu slovenských prekladov a na to, že súčasný diskurz o Derridovi prebieha naďalej najmä v anglosaskom a frankofónnom priestore.

ZÁVER

Tieto a ďalšie zistenia týkajúce sa recepcie Derridovho diela a myslenia – oneskorená recepcia, priaznivý inštitucionálny diskurz v 90. rokoch, využívanie viacerých jazykových kanálov (angličtiny, francúzštiny, nemčiny), nekompetentný preklad a absencia jeho reflexie či záujem o poznatky vied o spoločnosti, kultúre a dejinách v slovenskom prostredí – naznačili aj niektoré špecifiká transferu poznania v oblasti spoločenských a humanitných vied v posledných desaťročiach. Vzhľadom na to, že knižná a časopisecká prekladová produkcia „neliterárneho“, resp. filozofického, literárnovedného, atď. charakteru zatiaľ nie je súhrne zmapovaná, potreba jej vedeckej reflexie v podobe pripravovaného Slovníka slovenských prekladateľov spoločenskovedných a humanitnovedných textov (SSPSHT)³⁶ sa ukázala ako legitímna, ba dokonca žiaduca. Opodstatnenosť takejto iniciatívy vyplynula už pri zostavovaní dvojzväzkového *Slovníka slovenských prekladateľov umeleckej literatúry 20. storočia* (2015 a 2017)³⁷, keď predmetom úvah o (ne)zaradení niektorých osobností prekladateľov a prekladateľiek do slovníka (napr. filozofa a prekladateľa Miroslava Marcelliho) bola problematická povaha preložených textov. Ide o texty, napr. filozofické, ktoré sú „textom hraničným, textom na pomedzí, ktorý je ťažké presne určiť, povedať, do akej miery je umelecký, a do akej miery odborný, a štylisticky ho jednoznačne vymedziť“, ako konštatuje K. Bednárová v súvislosti s úvahami o teórii a praxi prekladu filozofickej literatúry (2020: 41). Spomínané typy textov nakoniec neboli z dôvodu rozsiahleho materiálu zahrnuté do uvedeného slovníka. Otvorila sa tým však cesta k ich dôslednejšiemu a systematickejšiemu skúmaniu v rámci samostatného projektu, ktorého cieľom je okrem iného zostavenie SSPSHT, i keď je zrejmé, že ten nedokáže obsiahnuť všetky tematické a jazykové oblasti. To, nakoľko bude obraz o prekladovej situácii v oblasti spoločenských a humanitných vied (nielen filozofie) analogický s prípadom Derrida alebo sa od neho bude, na-

³⁶ Ide o jeden z výstupov projektu APVV Preklad a aspekty recepcie spoločenskovedných a humanitnovedných textov ako kultúrny a literárny transfer v 20. storočí, ktorý realizuje Ústav svetovej literatúry SAV spolu s ďalšími akademickými a univerzitnými pracoviskami.

³⁷ Vyšiel opäť v Ústave svetovej literatúry SAV ako jeden z výstupov grantu VEGA.

opak, odlišovať, môže byť tiež ukazovateľom ďalších javov a impulzom úvah o fungovaní slovenského akademického prostredia. Prípadný „lesk“ či „biedu“ slovenskej prekladovej tvorby spoločenskovednej literatúry bude možné konštatovať až po podrobnom preskúmaní recepcie konkrétnych autorov a autoriek v minulosti, ktoré je malým, ale dôležitým krokom k pochopeniu toho, čím sa dnes živí (a čím žije) slovenská veda a kultúra.

BIBLIOGRAFIA

Primárna literatúra

Knižné preklady

- DERRIDA, Jacques (1993): *Texty k dekonstrukcii: práce z let 1967-72*. Prel. Miroslav Petříček jr. Bratislava, ARCHA.
- DERRIDA, Jacques (1998): *Ostrohy: štýly Nietzscheho*. Prel. Martin Kanovský. Bratislava, ARCHA.
- DERRIDA, Jacques (1999): *Gramatológia*. Prel. Martin Kanovský. Bratislava, ARCHA.
- DERRIDA, Jacques (2005): *Naučiť sa konečne žiť: rozhovor so Jeanom Birnbaumom*. Prel. Albert Marenčin. Bratislava, Albert Marenčin Vydavateľstvo PT.
- DERRIDA, Jacques (2011): *Strašidlá Marxa*. Prel. Martin Kanovský. Bratislava, Európa.

Časopisecké preklady

- DERRIDA, Jacques (1992): Päťdesiatdva aforizmov ako predhovor. Prel. Ľuba Tvarožková. In: *PROFIL súčasného výtvarného umenia*, roč. 2, č. 12-13, 1-3.
- DERRIDA, Jacques (1993): Gramatologie. Prel. Miroslav Petříček jr. In: *Slovenská literatúra*, roč. 40, č. 6, 298-305.

Iné preklady

- DERRIDA, Jacques (2009): List japonskému priateľovi. Prel. Pavol Sucharek. In: *Filozofické texty*. Dostupné na: <https://filozof.webnode.sk/>

news/derrida-jacquers-list-japonskemu-priatelovi/ (preklad listu dostupný online)

DERRIDA, Jacques (2010): Čo je to „relevantný“ preklad. Prel. Jana Truhlářová. In: *Translatologické štúdie. Teória, história a prax umeleckého prekladu v románskych krajinách (vybrané texty)*, Šišmišová, Paulína (ed.). Bratislava, AnaPress, s. 19-47 (esej publikovaná v antológii).

Sekundárna literatúra

Knížné preklady

HAHN, Stephen (2005): *Derrida*. Prel. Jozef Kovalčík. Bratislava, Albert Marenčin Vydavateľstvo PT.

Časopisecké preklady

BENNINGTON, Geoff (1992): Dekonstruktivizmus nie je to, čo si myslíte.

In: *PROFIL súčasného výtvarného umenia*, roč. 2, č. 12-13, 4.

BIRNBAUM, Jean (2004): Som vo vojne sám so sebou: posledný rozhovor Jacquesa Derridu. Prel. Michaela Paštékova a Jozef Kovalčík. In: *Slovo: spoločensko-politický týždenník*, roč. 6, č. 45, 4-5.

CULLER, Jonathan (1998): O dekonštrukcii. Teória a kritika po štrukturalizme. Prel. Marína Gálisová a Vladislav Gális. In: *Slovenská literatúra*, roč. 45, č. 1, 41-50.

EISENMAN, Peter (1998): Písanie architektúry: rozhovor Petra Eisenmana a Jacquesa Derridu. Prel. Marian Zervan. In: *Projekt*, roč. 40, č. 6, 37-41.

JOHNSON, Barbara (1996): Prekladateľkin úvod: (k anglickému vydaniu Derridovej Diseminácie) – (3. časť). Prel. Pavol Minár. In: *Slovenská literatúra*, roč. 43, č. 4, 236-246.

LACROIX, Jean (1999): Písmo a prehovor. Prel. Stanka Moyšová. In: *Kritika & Kontext*, roč. 4, č. 3, 40-42.

LEVINAS, Emmanuel (2008): Jacques Derrida – Úplne inak. Prel. Pavol Sucharek. In: *Ostium*, roč. 4, č. 3.

LIICEANU, Gabriel (1990): Otvorený list Jacquovi Derridovi. Prel. Alena Václaviková. In: *Kultúrny život*, roč. 24., č. 12, 3 a 14.

LILLA, Mark (1999): Politika Jacqua Derridu. Prel. Mariana Oravcová. In: *Kritika & Kontext*, roč. 4, č. 3/4, 10-21.

- NYCZ, Ryszard (1998): Dekonstrukcia v literárnej teórii. Prel. Tomáš Horváth. In: *Slovenská literatúra*, roč. 45, č. 2, 125-149.
- OSWALD, Laura R. (1999): Kinema-grafia: Ejzenštejn, Derrida a znak filmu. Prel. Marián Gazdík. In: *Kino-Ikon*, roč. 3, č. 1, 67-83.
- RORTY, Richard (1999): Dekonstrucionistická teória. Prel. Ľubica Hábová. In: *Kritika & Kontext*, roč. 4, č. 3/4, 23-31.
- SCHRIFT, Alan Douglas (2007): Spochybňovanie autority: Nietzscheho dar Derridovi. Prel. Róbert Maco. In: *Kritika & Kontext*, roč. 12, č. 35, 78-87.

Štúdie, články, recenzie a i.

- BEDNÁROVÁ, Katarína (2020): Neúplné poznámky k teórii a praxi prekladu filozofickej literatúry (na Slovensku). In: *Preklad vo vedách o človeku a dialóg kultúr*. Kusá, Mária – Rondziková, Natália (ed.). Bratislava, VEDA, 40-73.
- BIČKOŠ, Marek (1999): O štýle, simulakre (a) žene. In: *RAK*, roč. 4, č. 2, 55-56.
- CIBULKA, Jozef (1993): Vášň filozofovania. In: *Literárny týždenník*, roč. 6, č. 36, 4.
- DROZDÍK, Ladislav (2002): Jazyk a jazykoveda v postmodernom myslení: (prípád Derrida). In: *Jazykovedný časopis*, roč. 53, č. 1, 3-17.
- DROZDOVÁ, Slávka (2010): Signum temporis, texty o semiológii a filozofii. In: *Romboid*, roč. 45, č. 1, 81-84.
- FIŠEROVÁ, Michaela (2041): Odložený význam. Derrida o sémantickej konštrukcii a deštrukcii. In: *Filozofia*, roč. 69, č. 1, 11-21.
- FIŠEROVÁ, Michaela (2018): Písenní akt. Derrida a Searle o parazitické performativite. In: *Filozofia*, roč. 73, č. 1, 63-74.
- FOBELOVÁ, Daniela (1998): Stretnutie s Jacquom Derridom. In: *Filozofia*, roč. 53, č. 6, 393-394.
- FULKA, Josef (2008): Dopis a jeho osud: Derridova interpretace Lacana. In: *Romboid*, roč. 43, č. 7, 55-62.
- GEISBACHEROVÁ, Michela (2006): Písanie o zdedenom sľube. In: *Knižná revue*, roč. 16, č. 10, 4.
- HAVRAN, Michal (2004): Posledná dekonštrukcia. In: *Domino fórum*, roč. 13, č. 41, 17.
- HROCH, Jaroslav (2005): Perspektivy filozofické a hlubinné hermeneutiky (H.-G. Gadamer, C. G. Jung, J. Derrida). In: *Filozofia*, roč. 60, č. 8, 596-612.

- HUBÍK, Stanislav (1999): Jacques Derrida a filosofie dejín filosofie. In: *Filozofia dejín filozofie II. : filozofické reflexie dejín filozofie 20. storočia*. Leško, Vladimír (ed.), Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 219-240.
- HUBÍK, Stanislav (2010): Heidegger, Derrida, Flusser a úkol myšlení. In: *Hegel v kontextoch Heideggerovej a Patočkovskej filozofie*. Leško, Vladimír – Tholt, Pavol (eds.), Košice, Filozofická fakulta UPJŠ, 151-171.
- HUDYMAČ, Martin (2002): Hra v Derridovej prednáške „Diferancia“. In: *K diferencii teoretického a praktického I*. Prešov, Prešovská univerzita, 67-98.
- KANOVSKÝ, Martin (1999): Jacques Derrida – otázka vplyvu. In: *Kritika & Kontext*, roč. 4, č. 3/4, 32-27.
- KOBLÍŽEK, Tomáš (2012): How to Make the Concepts Clear: Searle's Discussion with Derrida. In: *Organon F: filozofický časopis*, roč. 19, č. supplementary issue no. 2, 161-169.
- KOMANICKÁ, Ivana (2004): A čo bude dnes. In: *Knihy a spoločnosť* – roč. 1, 5.
- KOMANICKÁ, Ivana (2002): Ultraetika Jacquesa Derridu: paradox protikladu teoretického a praktického. In: *K diferencii teoretického a praktického I*. Prešov, Prešovská univerzita, 99-114.
- KOVALČÍK, Jozef (2006): Filozofia a terorizmus. In: *Knihy a spoločnosť*, roč. 3, č. 9, 2006, 4.
- KRAUSOVÁ, Nora (1997): Filozofická terapia literárnej vedy 2. In: *Literárny týždenník*, roč. 10, č. 8, 3.
- KRAUSOVÁ, Nora (1997): Poetika a de(kon)štrukcia: alebo Derrida, Lyotard, Eco a kríza (nielen) literárnej vedy. In: *Slovenské pohľady*, roč. 4 + 113, č. 6, 38-56.
- KRAUSOVÁ, Nora (2004): Derridova Európa nádeje. In: *Literárny (dvoj)týždenník*, roč. 17, č. 40-41, 3 a 11.
- KUCHTOVÁ, Alžbeta (2020): Kritika gramatológie? In: *Filosofický časopis*, roč. 68, č. 6, 853-864.
- KUCHTOVÁ, Alžbeta (2021): *Le problème philosophique de la conceptualité de l'insaisissable*. Dizertačná práca. 2021. Dostupné na: https://www.academia.edu/72460572/LE_PROBLÈME_PHILOSOPHIQUE_DE_LA_CONCEPTUALITÉ_DE_L_INSAISSISSABLE
- KUCHTOVÁ, Alžbeta (2017): Naozaj nič nejestvuje mimo textu? Vonku a vnútri. In: *Ostium*, roč. 13, č. 4, 2017. Dostupné na: <https://ostium.sk/language/sk/naozaj-nic-nejestvuje-mimo-textu-vonku-a-vnutri/>

- KUCHTOVÁ, Alžbeta (2023): „Beyond Concept: Derrida and Levinas on Metaphor“. In: *Filozofia*, roč. 78, č. 4, 296-305.
- MICHALOVIČ, Peter (1999): „Dekonštruktivizmus nie je to, čo si myslíte.“ In: *OS*, č. 10, 85-86.
- MICHALOVIČ, Peter (2008): Jacques Derrida a jeho dekonštrukcia. In: *Romboid*, roč. 43, č. 5-6, 96-103.
- MICHALOVIČ, Peter (1992): Krátka správa o jednom pokuse o útek zo zajatia metafyziky. In: *Slovenské divadlo*, roč. 40, č. 1, 99-103.
- MICHALOVIČ, Peter –PETŘÍČEK jr., Miroslav –FULKA, Josef –ZUSKA, Vlastimil (2009): *Signum temporis: texty o semiológii a filozofii*. Ivanka pri Dunaji, F. R. & G.
- PETŘÍČEK jr., Miroslav (1992): Jacques Derrida a jeho dekonstrukce. In: *Slovenské pohľady*, roč. 108, č. 9, 29-37.
- PETŘÍČEK jr., Miroslav (1992): Úvod do súčasnej filozofie 10. In: *Dotyky*, roč. 4, č. 10, 32-33.
- PETŘÍČEK jr., Miroslav (1993): O J. Derridovi a jeho „dekonstrukci“. In: *Slovenská literatúra*, roč. 40, č. 4, 296-298.
- PETŘÍČEK jr., Miroslav (2008): Derrida: re-prezentace jako puvodní dar. In: *Romboid*, roč. 43, č. 5-6, 104-107.
- POKRIVČÁK, Anton (1995): Dekonštruktivizmus v americkej literárnej vede. In: *Romboid*, roč. 30, č. 4, 80-85.
- RÁKUSOVÁ, Gabriela (2007): Nič nie je mimo textu. In: *RAK*, roč. 12, č. 4, 50-51.
- SIVÁK, Jozef (1990): Jacques Derrida. In: *Kultúrny život*, roč. 24., č. 12, 3.
- SMREKOVÁ, Dagmar (2017): *Filozofický príbeh odpustenia: odpustenie a neodpustiteľné u V. Jankélévitcha, J. Derridu a P. Ricoeura*. Bratislava, Iris.
- TAZBERÍK, Ján (1993): Na ceste filozofickej iniciatívy. In: *Knižná revue*, roč. 3, č. 23, 5.
- TRUHLÁŘOVÁ, Jana (2010): Jacques Derrida et le sacré en traduction. In: *Translatologické reflexie*. Páleníková, Jana –Šišmišová, Paulína (eds). Bratislava, AnaPress, 45-55.
- TRUHLÁŘOVÁ, Jana (2011): Jacques Derrida a pojem posvätného v preklade. In: *World Literature Studies*, roč. 3(20), č. 4, 12-26.
- TRUHLÁŘOVÁ, Jana (2020): Zlatý vek prekladu spoločenskovednej literatúry na Slovensku: Francúzska nová kritika a jej pokračovatelia – edícia Anthropos. In: *Preklad vo vedách o človeku a dialóg kultúr*. Kusá, Mária –Rondziková, Natália (ed.). Bratislava, VEDA, 21-39.

URBAN, Petr (2012): Derridova kritika Husserlovy filosofie znaku a jazyka.

In: *Filozofia*, roč. 67, č. 1, 47-60.

VAJDOVÁ, Libuša (2020): Preklad z francúzskych „sciences sociales“ v slovenských časopisoch na prelome 20. a 21. storočia. In: *Preklad vo vedách o človeku a dialóg kultúr*. Kusá, Mária – Rondziková, Natália (ed.). Bratislava, VEDA, 74-114.

ZUSKA, Vlastimil (2008): Kolosální vznešeno – Derrida, Lyotard. In: *Romboid*, roč. 43, č. 7, 63-66.

Silvia Rybárová

Ústav svetovej literatúry, v. v. i.

Slovenská akadémia vied

Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava, Slovenská republika

silvia.rybarova@savba.sk